

Tenir (o no) ideologia

FRANCESC-MARC ÀLVARO

El cantant espanyol amb residència a Miami Alejandro Sanz ha tret un nou disc i, en les entrevistes de promoció, es destaca que, ara (que ja té 34 anys i s'ha fet gran), l'artista exhibeix "compromís" perquè ha inclòs cançons que fan referència a la guerra d'Iraq, la situació de Cuba i la catàstrofe del Prestige. Suposo que quan es diu "compromís" es vol dir que el cantant, des d'ara, ens dirà obertament allò que pensa del món (dels seus conflictes) i prendrà partit, més enllà de la glosa habitual en trobadors de tota època, que és la cosa de l'amor, el desamor i els seus inacabables corol·laris.

També suposo que quan algú deixa que li enganxin l'etiqueta del "compromís" està dient, en altres paraules, que té una

determinada ideologia, prou forta per portar-lo a fer i dir unes coses, assumint els beneficis o perjudicis de tal actuació. Això és ben clar, encara que el mot "ideologia" ens porti regustos amargs de crims, guerres, fanatismes i misèries. Altrament, un compromís sense aparent ideologia deu ser només publicitat i màrqueting, formes respectables i ben remunerades del sofisma.

Alguns creadors, artistes i intel·lectuals diuen (potser fins i tot s'ho creuen) que menyspreen i fugen de les ideologies. Només els importa l'home i la seva veritat, afirmen seriosos. Fa riure. És com fugir de l'ombra, tots en tenen, per defecte, d'ideologia. Fins i tot Julio Iglesias, qui també, per cert, viu a Miami.

El principal problema de tenir ideologia és com el principal problema de tenir diners: saber administrar-la. El nou ric malgasta perquè vol difondre la seva posició arreu i, per aquest camí, aconsegueix el contrari del que pretenia. Tota la seva personalitat perd valor en fer del seu patrimoni un ús obscè. Aquell que té necessitat de fer explícita en tot moment la seva ideologia acaba fent de si mateix un pobre cromó desfigurat de colors cridaners. Com la dama que es posa totes les joies en sortir de casa, l'individu que té necessitat d'enlluernar-nos amb la seva ideologia ens desperta sentiments ambivalents de fatiga, llàstima i menyspreu. Hi ha una obscenitat ideològica que és sempre propera a les visions sectàries de la vida. Per exemple, aquell polític de segona o tercera fila que et convida a dinar i que, mentre menges una endívia, et vol convèncer del teu "error" i et vol reeducar "perquè compreguis el veritable punt de vista". Aquest individu, que et parla sempre com si fes un míting (sense distància sobre el propi discurs, sense un bri d'autocrítica), és l'expressió d'un excés d'ideologia, d'una literal diarrea ideològica. En aquest tipus humà, el farcit ideològic ho és tot. La resta és aire i una carota de cartró arrugada, tot ganyotes.

"Allò que permet vacunar-nos per prevenir els excessos de les ideologies és la decepció. Només la decepció frena i equilibra el caràcter destructiu de les ideologies i les reverteix en un sentit constructiu"

A les antípodes, hi ha qui, desmenjadament, descarta sense matisos qualsevol vinculació ideològica, per activa o per passiva. Per exemple, penso en la recentment traspassada Leni Riefenstahl, cineasta a les ordres de Hitler, qui, preguntada pel seu passat de col·laboració amb el nazisme, contestava: "No m'interessa la política, sinó tot el que és bella, fort." Una resposta molt semblant a la de les folklòriques que van viure tan bé sota la dictadura de Franco: "No hi entenc de política, jo només vull que hi hagi pau i tranquil·litat per als espanyols." També hi ha escriptors del nostre país que, segons com, i mentre paren la mà esperant la subvenció d'uns i altres, fan aquestes acrobàcies per damunt del bé i del mal.

Després de 1989, amb la caiguda del Mur de Berlín, totes les ideologies han estat impugnades. Unes més que d'altres, val a dir. Amb raó, les ideologies totalitàries que bescantaven la importància del factor humà han estat desacreditades. Les ideologies moderades i pactistes (bàsicament allò que va de la socialdemocràcia a la democràcia cristiana, passant pel veritable liberalisme polític) han patit i pateixen el setge de dos corrents forts que s'han anat a trobar, perillosament i perversa: la versió integrista de la religió i els nous absolutismes morals de masses. L'onada de les opinions públiques occidentals arran de la guerra d'Iraq va ser l'enfebrida plasmació d'un curtcircuit de dimensions planetàries on petaven messianismes religiosos sense aigualir i moralines d'absolut que prescindien del caràcter forçosament híbrid i gris de les grans ideologies moderades.

Després del relativisme postmodern, i per un efecte de pèndol, vivim avui enmig d'un èxit considerable dels postulats que es reclamen durs, intransigents, terminals. El "caixa o faixa" marca els signes dels temps. El manifestant que reclama puresa moral al polític de torn és simètric del governant estil Aznar (o Bush), que imposa una política com si també fos la veritat única. Ambdós es retroalimenten i troben satisfacció en una gimnàstica de conviccions per als convençuts. Tenen en comú haver eliminat el dubte i haver denunciat com a sospitosos tots aquells que no es deixen enquadrar en aquesta polaritat de grans paraules.

Cal tornar a mirar les paraules en minúscula. Estic convençut que allò que permet vacunar-nos per prevenir els excessos de les ideologies és la decepció. Només la decepció frena i equilibra el caràcter destructiu de les ideologies i les reverteix en un sentit constructiu. El liberalisme polític, la socialdemocràcia i la democràcia cristiana són ideologies que contenen la dosi pertinent de decepció per tal que puguem prendre-les amb tranquil·litat. No es pot dir el mateix de l'ultraliberalisme salvatge,

La caiguda del Mur de Berlín, l'any 1989 (a l'esquerra), va suposar un punt d'inflexió històric. Des de llavors, les ideologies han estat sotmeses a un demolidor procés de desprestigi. A la dreta, Leni Riefenstahl, la cineasta d'Adolf Hitler, desapareguda el passat 9 de setembre, qui sempre va negar les acusacions de col·laboracionisme amb els nazis i qualsevol tipus de militància ideològica: "No m'interessa la política, sinó tot el que és bellesa."

el neocomunisme antiglobalitzador, l'ecopacifisme i tota la llista de neofeixismes populistes i integrismes religiosos. Què tenen en comú totes aquestes ideologies? Esperen massa del futur i esperen solucions massa definitives. Tenen nostàlgia d'alguna o altra forma d'utopia. S'enfronten a la realitat amb una barreja terrible d'optimisme ingenu, de certesa omnímoda i d'exclusió. Són ideologies que no contempen el fracàs i, aleshores, forcen els límits del present fins a convertir les promeses en simplificacions tan atractives com idiotes. Són ideologies que permeten la gent sentir-se bé perquè han jurat la por al fracàs. Són ideologies per a mantenir el ciutadà en una infància permanent. Són ideologies adreçades a la massa no pas a l'individu amb capacitat de discernir.

Deu ser narcotitzant i meravellós formar part de la massa quan es desfila en contra de la immigració que posa en perill l'Europa blanca o quan se surt al carrer a tocar la cassola per evitar que bombardegin els nens iraquians. Deu enganxar molt, això. Canetti ho va explicar perfectament a *Massa i poder*: "Només tots junts poden alliberar-se de les seves càrregues de distància. Això és exactament el que esdevé en la massa. En la descàrrega, s'elimina qualsevol separació i tots se senten iguals. En aquesta densitat, on gairebé no es poden veure forats, cada cos és tan a prop de l'altre com de si mateix. És així com s'assoleix un immens alleujament. A la recerca d'aquest moment feliç, en el qual ningú és més que ningú, ningú millor que l'altre, els homes es transformen en massa."

Vivim una època de moments feliços d'aquesta mena, de satisfaccions col·lectives construïdes mediàticament. Es tracta de conjurar el risc de decepció. La massa no es decep mai, només ho fan els individus. En tot cas, la massa desapareix, es disgrega. Aquesta és la força i el terror de les ideologies que simplifiquen els problemes.

I com es poden fabricar ciutadans prou decebuts per tal que les ideologies no els arrossequin? Només conec una manera i és explicar i repetir que la democràcia no aspira a ser perfecta i que, en aquesta renúncia essencial, rau la seva fortalesa. El ciutadà d'una democràcia parteix de la decepció però sap que aquesta li servirà per aconseguir portar la nau del sistema lluny de les zones fosques, que sempre atreuen, com un imant, els governs. És el cas dels britànics després del lamentable afer del doctor Kelly, que ha posat Tony Blair contra les cordes.

Els cantants ens fan parlar d'ideologia, vet aquí. Quan sento que un vocalista o similar s'ha compromès, em poso la mà a la cartera i, si pogués, me la posaria a la cartutxera. Em va passar fa anys amb Miguel Ríos, que va esdevenir rocker oficial del PSOE, i em passa ara amb Sanz, situat en el punt just d'allò políticament correcte i digerible. Sospito que, en aquests casos, no hi ha pas la màgia de la decepció sinó el truc buit de la impostura.

Francesc-Marc Álvaro és periodista i professor de la Universitat Ramon Llull de Barcelona